

UTSKRIFT

17

◇ 1977–2020 ◇

UTSKRIFT 17

1977–2020

EN VÄNBOK TILL ERIK OCH LENA

KULTURMILJÖ
HALLAND

Utskrift ges ut av Stiftelsen Hallands Länsmuseum, Kulturmiljö Halland

Detta är nr 17 i en löpande serie

Postadress: Kulturmiljö Halland, Bastionsgatan 3, 302 43 Halmstad

Telefon: 035-19 26 00

E-post: kansli@kulturmiljohalland.se

Hemsida: www.kulturmiljohalland.se

Pärmens insidor: En djupdykning i lokalpressen med hälsning från Patrik Hallberg.

Fram- och baksida samt layout: Anders Andersson.

Redaktörer: Per Wranning och Leif Häggström.

©2019 Kulturmiljö Halland och resp. författare.

Författarna ansvarar själva för artiklarnas innehåll.

ISSN 1102-7290

Tryck: Kulturmiljö Halland, Halmstad 2019.

Innehåll

Förord	6
<i>Anas al Khabour</i>	
Till mina kära vänner Lena och Erik	9
<i>Monica Björk-Bulow</i>	
En hälsning	10
<i>Torbjörn Brorsson</i>	
Ås kloster, dess keramik och kontakter med moderklostret i Sorø	13
<i>Pär Connelid</i>	
Stora Slöinge – en tidigare storgård?	17
<i>Anders Håkansson</i>	
20 år – från torpare till slottsherre	21
<i>Leif Häggström</i>	
Utgårdaloke och Skreas järnålder	25
<i>Conny Johansson Hervén</i>	
Hörsås Revisited: The Sacred & Profane Memories of Conny Johansson Hervén	29
<i>Fredrik Larsson</i>	
På djupet med Halmstads historia – i mötet mellan gammalt och nytt	33
<i>Lennart Lundborg</i>	
Forskning om Hallands bronsåldershögar	37
<i>Linn Nordvall</i>	
Rapport till Erik och Lena om högen i Övraby socken, nr 25	41
<i>Christina Rosén</i>	
Gräsås – 30 år efteråt	45
<i>Bo Strömberg</i>	
Upptäckten av en välbesökt plats i Susedalens landskapsrum	49
<i>Stina Tegnhed</i>	
Ett altarskåp med ett ovanligt helgon – och möjligen konsthistoriens sötaste Jesusbarn.....	53
<i>Christina Toreld</i>	
På kors och tvärs genom halländsk järnålder	59
<i>Bengt Westergaard</i>	
En hög i Skedala	63
<i>Per Wranning</i>	
Det räcker med ett vykort!	65

Christina Rosén

Gräsås – 30 år efteråt

I det allra första numret av *Utskrift* som kom 1991 berättade vi om en för sin tid lite ovanlig undersökning (Rosén 1991). Det rörde sig om en liten bebyggelse intill hemmanet Gräsås i Slättåkra socken som kom att undersökas 1990 i samband med utbyggnaden av en naturgasledning. Bebyggelsen var helt oansenlig – en liten husgrund med en del spridda fynd omkring – och av allt att döma kortvarig då den inte fångats upp på någon av de historiska kartorna. Det enda vi hade att gå på var en notis i Hallands landsbeskrivning från 1729 om en backstuga vid Gräsås. 1700-talets förra hälft var en helt rimlig datering sett till fynden och det var den tolkningen som kom att föras vidare i rapporten och den lilla artikeln i *Utskrift*.

Undertecknad ledde grävningen med benäget bistånd av Lena Bjugger. Det var en höstgrävning, det var kallt och frostigt och på morgnarna hade vi besök av en katt som låg och sov under de isoleringsmattor vi använde för att slippa mötas av djupfrysta kulturlager. Allt var mycket idylliskt och föga kunde vi väl ana att vår lilla undersökning skulle komma att bli flitigt omnämnd och citerad i den forskning kring de obesuttnas bebyggelse som tagit fart de senaste åren.

I någon mån har torpforskning och undersökningar av torp och backstugor gjorts under hela min tid som aktiv arkeolog. Särskilt Stig Welinders undersökningar i sin hembygd i Dalarna brukar – med all rätt – nämnas i sammanhanget (Welinder 1992). Men under de allra senaste åren har forskningen kring de obesuttnas bebyggelse tagit fart på ett nytt sätt. Den främsta anledningen till torpforskningens uppsving är den ändring av KML som kom 2014 och som satte ”tillkommen före 1850” som ett rekvisit för att klassa bland annat torplämningar som fornlämningar. Ändringen i lagen innebär att vi nu har ett stort antal helt nya fornlämningar som tillkommit och vi behöver utveckla

Foto: Författaren (t.v.) och Lena undersöker husgrunden vid Gräsås.

metoder och förhållningssätt för att kunna hantera dem på ett bra sätt inom uppdragsarkeologin. Riksantikvarieämbetet har givit FoU-medel till ett projekt för just detta ändamål, det är nu i sitt slutskede (<https://arkeologerna.com/uppdrag/de-osynligas-arkeologi-och-kulturarv/>). Samtidigt har uppdragsarkeologiska undersökningar av torp från 1800-talets första hälft kommit igång, däribland undersökningen av torpet Tjuvkil på Orust (<https://arkeologerna.com/uppdrag/ett-1800-talstorp-pa-orust/>).

Men vad var det för speciellt i Gräsås som kom att väcka intresse? Så här efteråt kan vi urskilja ett par huvudsakliga teman som sedan förts vidare i andra studier. Först och främst att det ganska långt in i tidigmodern tid fanns kortvariga bebyggelser som inte fångas upp i de skriftliga källorna av olika anledningar. Som så ofta är fallet, finns det bara ett par kartor över Gräsås ägor och de täcker inte in den tid backstugan var i bruk. Vi kunde inte fånga upp de boende i mantalslängder, eftersom de (enligt landsbeskrivningen) var utfattiga. Husförhörlängderna för Slättåkra socken börjar först 1819. Utan namn är det svårt och tidsödande att leta efter människor i andra källor.

Fynden, med stengods-, fajans- och vitgodskärl, liksom dricksglas, uppfattade vi då som ovanliga och som uttryck för en annan ekonomisk status än ett par utfattiga backstugusittares. Flera andra undersökningar har senare visat att det inte alls är ovanligt

med ett fyndmaterial som till synes skiljer sig från de obesuttnas enkla bostäder och förment små tillgångar. Snarare är det så att den som inte besatt jord, utan var hänvisad till en penningmarknad för sin försörjning, i *högre* grad än de besuttna bönderna hade småföremål, lätta att bära med sig, som ett sätt att förhandla status och social tillhörighet (Rosén 2007).

Vi kunde alltså visa det som idag kan förefalla självklart – att arkeologin har mycket att tillföra forskningen kring de obesuttnas liv och lämningar. Idag vet vi att dessa lämningar ofta är kortvariga och därmed inte alltid kommer med vid karteringar. De kunde byta namn och innehavare med korta mellanrum, vilket medför att torp och backstugor kan vara svåra att fånga upp i kyrkoböckerna. Och vi har lärt oss att även de enklaste byggnadslämningar kan innehålla föremål som vid första anblicken tycks höra hemma hos andra sociala grupper. Utan arkeologin hade vår kunskap om de obesuttna och deras materiella omständigheter varit betydligt mer begränsad.

Slutligen – ett stort tack till Lena för gott samarbete, bra diskussioner i fält och för att vi kunde hjälpas åt att hitta en liten men viktig pusselbit till torpforskningen!

Referenser

Hallands landsbeskrivning 1729. Halmstad.

Rosén, C. 1991. Backastugn vid Gräsås. *Utskrift 1*. Halmstad.

Rosén, C. Torpare och materiell kultur. I Welinder, S. 2007 (red). *Torpens arkeologi*. 2007. Sthlm.

Welinder, S. *Människor och artefaktmönster*. Occasional Papers in Archaeology 5. 1992. Uppsala.